

Beekwerkplaats Drentsche Aa, Anlooërdiepje

Project Beekherstel en Erfgoed | Pilot beekboderverhoging

22 november 2017, Anloo

Aanwezig

- Willem Kastelein, waterschap Hunze en Aa's, w.kastelein@hunzeenaas.nl
- Peter Paul Schollema, waterschap Hunze en Aa's, P.Schollema@hunzeenaas.nl
- Sander Dijk, waterschap Hunze en Aa's, s.dijk@hunzeenaas.nl
- Emiel Galetzka, waterschap Hunze en Aa's, e.galetzka@hunzeenaas.nl
- Collette de Roo, waterschap Hunze en Aa's, c.roo@hunzeenaas.nl, projectleider pilot beekverhoging
- Jori Wolf, Staatsbosbeheer, j.wolf@staatsbosbeheer.nl
- Arnout Jan Rossenaar, Staatsbosbeheer, a.rossenaar@staatsbosbeheer.nl
- Wolter Winter, SBB (beheer): w.winter@staatsbosbeheer.nl
- Hans Elerie, jnh.elerie@gmail.com
- Jennie ten Cate, gemeente Aa en Hunze, jtencate@aaenhunze.nl
- Mark Ronda, provincie Drenthe, m.ronda@drenthe.nl
- Kees Folkertsma, provincie Drenthe, k.folkertsma@drenthe.nl
- Yep Zeinstra, provincie Fryslân, y.h.zeinstra@fryslan.nl. projectleider / secretaris Koningsdiep.
- Arne Haijtsma, RCE, a.haijtsma@cultureelerfgoed.nl
- Doris Schmutzhart, regioconsulent RCE, d.schmutzhart@cultureelerfgoed.nl
- Hans Bleumink, Overland, bleumink@overland.nl
- Jan Neefjes, Overland, j.neefjes@overland.nl

1. Presentaties

De presentaties worden met dit verslag meegestuurd.

Hans Bleukink, Overland: project Beekherstel en erfgoed en opzet van de dag

Jori Wolf, SBB: inrichtingsvisie beekdalen Drentsche Aa

- Wat betreft beekdalen was er verfijning nodig op landschapsvisie 2.0, om de vertaalslag te maken naar KRW / N2000 / WB21 / PAS, maar wel op het schaalniveau van het hele gebied. Om niet steeds voor ieder traject opnieuw discussie te moeten voeren.
- Zichtlijnen, doorkijkjes, laat b.v. bos niet doorlopen tot aan houtwal, of bos eenzijdig van de beek weghalen. (is bij Taarlo bij brug) en zo weer zicht op het beekdal creëren.
- Met dia ecologische waarden in cultuur-beeklandschap: bosrand in de verte, dichterbij wilg en els, beek, natte gronden, 'beektrilveen', natte heide, heide.
- Begrenzing beekdal: zwarte lijn: wat hoort geomorfologisch tot beekdal.
- Paars: is wat visueel landschappelijk zichtbaar is (b.v. het casco van houwallen)
- 'Natuurlijke processen zijn basis voor behoud'.

Willem Kastelein, Waterschap: Van landschapsvisie naar uitvoering en beheer

- Over verhogen grondwaterstanden: Verminderen detailontwatering heeft grootste effect op het omhoog brengen van de grondwaterstanden in beekdalbodem. B.v. door greppels naar beek af te sluiten (niet dichtgooien maar duikertjes weg of dammetje)
- Als je dat hebt gedaan: dan kan je beek verhogen. Zand, takken.
- Mate van verhoging, mag niet tot zomeroverstromingen leiden, die trilveen bereiken ('beekdaltrilveen' = veentje onder beekdalflank dat wordt gevoed door uittredend grondwater).
- Andere grens: Alles wat lager is dan 1,2 meter boven laagste maaiveld langs de beek kan overlast krijgen door verhoogde grondwaterstand. Zone is aangegeven op kaartjes. Ligt in DA-gebied grotendeels op gronden die al in handen overheid of SBB zijn. Anders moet men evt. met b.v. landbouw aan de slag voor compensatie of technische maatregelen.
- In Anlooërdiepje ga je 'overstromingsplafond zomer' niet te boven, zelfs niet als je stroompje helemaal dicht gooit.

Peter Paul Schollema, waterschap: Inspiratie: enkele voorbeeldmaatregelen

- Gaat in op het karakter van het Anlooërdiepje en de eisen die vanuit KRW worden gesteld
- R5 beek: (Verhang < 1 m/km. Gevarieerde waterdiepte (20-70 cm), Variërende stroomsnelheid (0,10 –0,50 m/s), Natuurlijk stromend zonder kunstmatige barrières, Voldoende beschaduwing, Chemische waterkwaliteit moet voldoen aan normen
- Voorbeeldfoto's gevarieerd habitat.
- Voorbeelden voor beekbodemverhoging

2. Excursie en velddiscussie Anlooërdiepje

A. Enkele knelpunten / afstemmingspunten, stroomgebied hele Drentsche Aa:

Integratie natuurdoelen en historisch landschap

Arnout Jan: Natura-2000 is heel sectoraal aangevlogen. Dat maakt integratie met bestaande kwaliteiten / landschappelijk erfgoed lastig. Maar omdat we dit invulden in een groot gebied en we speelruimte hadden met de keuze waar in het gebied welke doelen moeten worden gerealiseerd, konden we erfgoed en natuurdoelen toch goed verenigen. Afstemming kost veel tijd, dat moet binnen de eigen organisatie verdedigd worden, maar dat begint zich nu terug te betalen. Nu is het zaak dat te verbreden. Richting leidinggevend en management. En richting beheer en onderhoud.

Collette de Roo (projectleider pilot beekverhoging): In de pilot focussen we ons op technische maatregelen en de effecten daarvan, maar het is goed om ook weer te kijken hoe dat onderdeel is van de landschapsvisie. Is wat we uiteindelijk doen ook in overeenstemming met die visie. Cyclisch denken. Inrichtingsvisie moet ook bij medewerkers tussen de oren komen. Alleen in rapport is niet genoeg. Ook persoonlijke kennisvermeerdering is nodig.

Gouden regels in wording

In het gebied doet zich de min of meer ideale situatie voor van zeer gaaf historisch landschap, lange traditie van gedegen visievorming, veel kennis en landschapsbewustzijn bij organisaties en bewoners. Daardoor scoort Drentse Aa op elke regel goed (en de regels komen dan ook deels overeen met de aanbevelingen in b.v. biografie Drentse Aa). Daarbinnen zijn er natuurlijk afwegingen die gemaakt moeten worden.

Vraag was nog: hoe gaat het in andere zones waar CH veel minder of niet leidend is? Ja, er is ook een gebied waar natuurontwikkeling in het verleden veel CH heeft gekost. Daar zijn bijv. alle greppels gedempt. Maar over het algemeen: goede inpassing. In gebieden die in het verleden door ruilverkaveling of normalisatie fors zijn aangepakt is er meer ontwerprijheid.

Kader concept-'Gouden regels' / checklist voor gebruik landschappelijk erfgoed bij beekherstel

Bekijk het beekdal als een doorgaande eenheid die structuur geeft aan het landschap

1. Beschouw het hele beekdal en maak contrasten met de omgeving weer zichtbaar
2. Herken de specifiek historische-landschappelijke eigenheid en verscheidenheid van beek en beekdal en sluit de inrichting hier op aan
3. Ken de tijdlagen van de beek, de 'natuurlijke' situatie, vroegere sturende processen, en onderzoek mogelijkheden voor hergebruik
4. Respecteer en behoud het bodemarchief en het topografisch archief, als bron van informatie over natuurlijke en historische beken
5. Gebruik slimme ontwerpen bij knelpunten, kijk vanuit verschillende schaalniveaus, verschillende graden van vrijheid bij het ontwerp?
6. Beschouw het gebouwde erfgoed in zijn landschappelijke context
7. Herken en maak gebruik van de historisch-ecologische waarden

B. Enkele knelpunten / afstemmingspunten, Aanlooërdiepje

Eiken

Knelpunt eiken lijkt mee te vallen. De houtwallen worden niet door verhoging waterstand bedreigd. De wallen die loodrecht op de beek staan, zullen vooral dicht bij de beek natter worden. Eiken zullen afsterven en elzen

zullen blijven bestaan of opnieuw opkomen. Dan ontstaat in de wal een gradiënt die hier historisch en ook ecologisch bij hoort. De eiken in de wallen evenwijdig aan de beek staan waarschijnlijk hoog genoeg om waterstandsverandering te overleven.

Beekverhoging

Er is vanuit landschappelijk erfgoed gezien geen uitgesproken voorkeur voor een van de methoden om de beek te verhogen. Wel is er zekere mate van weerzin tegen massaliteit maatregelen. Zandsuppletie met vrachtwagens met zand die af en aan rijden, honderden bomen die in beek worden gedumpt, het zicht op de bomen als de beek bijna droog staat. Dit valt ook bij bewoners niet zo goed. Elegantst zou zijn om de beek zoveel mogelijk het werk te laten doen, 'geduld is de poort der vrede'. Maar voor pilots en om effect te kunnen meten is een snellere doorlooptijd nodig.

Schonen van de beek gebeurt twee maal per jaar machinaal waarbij steeds een steile wand wordt uitgeschaapt (zijn sloten hierdoor ook dieper geworden?). Het is lastig om de uitvoerders van het beheer dit anders te laten doen.

Kan je ook stoppen met schonen? Dan zou zo'n bovenloopbeek als deze helemaal dichtgroeien. Dat gaat dan weer tegen het idee van een cultuurhistorische inrichting in.

'Nieuwe' cultuurhistorische elementen

Hans Elerie stelde bij excursie verdere invulling van landschapsvisie / inrichtingsvisie voor:

- Onderhoud schaapskolk
- Zichtbaar maken oude middeleeuwse bisschopswijer (visvijver) die hier moet hebben gelegen.
- Aanleg middeleeuwse bosweide (open begraasd bos) op een plek waar die ongeveer moet hebben gelegen.
- Aankoop en landschappelijk beleefbaar maken van brongebied zijloop
- Handhaven ondiep slotenpatroon (ook vanuit ecologisch perspectief / mini reliëf)
- Herstel voorde, ook vanuit motivatie om waterbeleving mogelijk te maken (een van de punten uit de landschapsvisie).

In de inrichtingsvisie is de nieuwe inrichting, inclusief de financiering ervan, min of meer uitgewerkt.

Daarbinnen kunnen dergelijke nieuwe voorstellen nog altijd worden ingepast. Als ze bijdragen aan de doelen van landschaps- en inrichtingsvisie (water, ecologie) kunnen ze daaruit wellicht ook worden gefinancierd: meekoppelmogelijkheden. Anders kan er wellicht door Nationaal Park nieuwe financiering worden gezocht.

Verruiging / bosopslag

Bosopslag vind alleen plaats op bestemde plekken, maar verruiging kan een probleem zijn als je naar mate het beekdal natter wordt, minder in staat bent te maaien. Aangepast machines is een oplossing. Die bestaan al, maar moeten nog wel aangeschaft en werkwijze daarop aangepast. Machines kunnen bij bos ook niet overal komen. Dan is weer meer handwerk nodig. Als het beekdal echt heel nat is, gaat probleem weer over. Dan is er alleen nog laagblijvende vegetatie (maar zullen er overgangszones blijven).

Bosontwikkeling

Nieuw bos / bomen langs de beek i.v.m. beschaduwing en i.v.m. toekomstig dood hout in de beek lijkt niet zo'n probleem te zijn. Er is overeenstemming om dat te doen op plekken waar dat vanouds was. Hierbij letten op zichtbaarheid (b.v. bos aan één kant beek) én letten op plekken van waaraf beekdal wordt beleefd (b.v. bruggen).

Prikkeldraad

Langs de beek staat nog prikkeldraad. Het zou mooi zijn om dat weg te halen. Bijkomend effect is dat vee / wild daar uit de beek kan drinken. Daar krijg je dan, uitgesleten oevers. (Hans heeft naam voor die landschapselementen).

Grondverzet vs archeologie

Zo weinig mogelijk grondverzet is uitgangspunt van de visie. Toch is afplaggen af en toe nodig, bij b.v. Smalbroekloopje. Staat op gespannen voet met de archeologie.

3. Discussie / reflectie

Veel discussiepunten zijn hierboven al opgenomen. Hieronder enkele algemene conclusies en reflecties.

A. *Waarom gaat het goed?*

(alleen punten die niet al in visie of in presentaties staan)

- Lange geschiedenis van visievorming. 'zit in de genen',
- Vertrouwen en open mind bij waterbeheerders, natuurbeheerders en cultuurhistorici geeft ruimte voor experimenten en toekomstgerichte aanpak.
- Stroomdalbrede benadering: ruimte om te schakelen tussen schaalniveaus, waar is ruimte voor wat.
- Continuïteit. Zowel bij Waterschap als bij SBB werken mensen voor langere tijd in het gebied. overdracht van gebiedskennis; investeren in elkaar, in relaties.
- Veel aandacht voor vervlechting van wetenschappelijke en lokale kennis (is ook de invloed van BOKD). Versterking van ecologische, hydrologische en historisch-landschappelijke kennis.
- Veel samenwerking bij visie- en planvorming, ook met landbouw
- Historisch gaaf landschap. Dus leesbaar en uit te leggen. Begrijpelijk voor mensen.
- Relatief lage gronddruk en groot deel al eigendom bij SBB / overheden

B. *Enkele quotes / reflecties*

- Doris Schmutzhart, RCE: "Beekherstel is nieuw terrein voor mij. Ik dacht: wat is er nou CH aan beekdal? Maar het is een en al CH.
- Mark Ronda, provincie Drenthe: eye-opener dat je op deze manier naar natuur en landschap kunt kijken. Wij kijken vanuit N2000 naar natuur. Hier zie je hoe dat samenhangt met landschap en historisch gebruik. Ik kom graag met mijn natuurteam op bezoek.
- Yep Zeinstra, projectleider Koningsdiep: Het model van de Drentse Aa is niet zomaar te exporteren. Ik leer hier dat het belangrijk is om samen te werken en lokale organisatie / kennis te betrekken. In ons geval is dat de Stichting Beekdallandschap Koningsdiep. Ook het streven naar continuïteit van medewerkers van provincie/ waterschap / terreinbeheerders bij de opgave is van belang.
- Jori Wolf: Samen het veld in gaan is altijd een goede investering. Discussies over openheid en zichtlijnen: dit moet je buiten bekijken. Binnen kaarten maken levert ook onrealistische verwachtingen op.
- Collette de Roo (projectleider pilot beekverhoging): In de pilot focussen we ons op technische maatregelen en de effecten daarvan, maar het is goed om ook weer te kijken hoe dat onderdeel is van de landschapsvisie. Is wat we uiteindelijk doen ook in overeenstemming met die visie. Cyclisch denken. Inrichtingsvisie moet ook bij medewerkers tussen de oren komen. Alleen in rapport is niet genoeg. Ook persoonlijke kennisvermeerdering is nodig.